

În ansamblu, teza asupra imitației propusă de Andrée Thill se distinge printr-o impresionantă și erudită construcție critică; ceea ce constringe la o recunoaștere a competenței, a pasiunii de a se apropia de un text latin, de a-l face imediat inteligibil, luminându-l din toate unghiurile posibile, este tocmai știința „demonstării” unor texte în vederea ajungerii la scopul propus: descoperirea detaliată a tehnicilor imitative, a manierei de compunere a unui text și, în același timp, aprecierea estetic-valorică a rezultatului. De aci, adeziunea autoarei la cea mai minuțioasă tehnică de demontare critică a unui text, cea structuralistă adică, de multe ori autorizată ca tehnică de cercetare prin înseși analizele literare propuse ori prin referințe directe (vezi p. 340). Autoarea însăși spune în *Introducere* (p. 33) că atunci când cercetările sale erau foarte avansate a luat cunoștință de studiul „structuraliste également” al lui F. Cairns, *Generic Composition in Greek and Roman Poetry*, Edinburgh, 1972, care „interesează direct imitația, în măsura în care autorul se dedică unui demontaj minuțios al tehnicilor de compoziție în poezia antică”.

Lucrarea se remarcă, de asemenea, prin capacitatea de sistematizare a unui material imens, prin recursul și la alte date ale artei și literaturii universale, prin soliditatea argumentării, prin fluența discursului critic — calități care o recomandă de aci înainte ca o lucrare de referință în cercetarea comparată a dependențelor literare. Și este un fapt îmbucurător că iarăși în interiorul filologiei clasice se ivesc studiile valoroase de cercetare comparată a literaturilor. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât teoria imitației literare și practicile ei n-au încetat vreodată să suscite atenția literaților (aș cita în această privință două voci de mare rezonanță: mai întâi, Paul Valéry și, în al doilea rând, T.S. Eliot).

În fine, lucrarea este imprimată în condiții grafice foarte bune; semnalăm doar câteva „fatale” greșeli de tipar: *Socrate* în loc de *Socrate* — p. 116, 141; *iuentio* în loc de *iuventio* — p. 459.

Craiova, martie 1983

Emil Dumitrașcu

PIERRE VIDAL-NAQUET, *Le Chasseur Noir. Formes de pensée et formes de société dans le monde grec*. Paris, François Maspéro, 1981, 487 p. (Textes à l'appui — histoire classique)

Așa cum însuși autorul ne avertizează în cuvîntul înainte al volumului, cartea aceasta nu este, în pofida aparențelor, o culegere de *Kleine Schriften* (p. 11); ceea ce, spre deosebire de propria sa carte, autorul ei nu ne-o poate spune însă este măsura cu totul de excepție în care volumul se îndepărtează de ceea ce s-ar putea numi o colecție de *opera minora*, și aceasta atât prin coerența-i cu totul remarcabilă, cât și prin contribuția cu adevărat majoră pe care o reprezintă. Într-adevăr, alături de volumele mai de mult publicate în aceeași editură și colecție — pe care le datorăm lui Louis Gernet și Jean-Pierre Vernant — „Vinătorul negru” depășește cu mult interesul unui studiu special consacrat unui aspect sau altuia din istoria civilizației clasice, cită vreme fondează o disciplină — antropologia culturală a Greciei antice.

Nu e locul acum și aici să încercăm o definire, spinoasă între toate, a obiectului și metodei proprii acestei modalități integratoare de a aborda problemele istoriei Greciei. E, socot, îndeajuns să constatăm că ea există, că reprezintă o direcție novatoare în evoluția istoriografiei și studiilor clasice contemporane, în măsura în care, instituindu-se la interferența între istoria socială și istoria culturală, deschide domenii noi de înțelegere, mai sistematică și mai dinlăuntrul lucrurilor, în studiul antichității.

Volumul de față o dovedește cu prisosință. Deschis de o introducere, admirabilă prin strictețea-i esențială, consacrată discursului grec (*Une civilisation de la parole politique*, p. 21—38), el se organizează în patru secțiuni referitoare la coordonatele fundamentale ale acestui discurs.

Prima dintre acestea, *Spațiul și timpul* (p. 39—122), reconstituie viziunea homerică a complementarității între universul real și cel imaginar, analizînd apoi evoluția concepției despre timp de la Homer la Platon, în fine, ruptura pe care o afirmă, în secolul IV î.e.n., inițiativele tactice trimițînd la un orizont de gândire inovat în raport cu regulile spațiale codificate de cetate.

O a doua secțiune grupează câteva studii care au înnoit viziunea noastră asupra războiului ca fenomen social și, dincolo de aceasta chiar, asupra structurilor reale și imaginare ale societății grecești. Intitulat *Les jeunes, les guerriers* (p. 123—208), capitolul se axează pe studierea modelelor contrastive pe care le reprezintă efebul de o parte, hoplitul de cealaltă, realități sociale, dar și imagini, tipare ale gândirii, surprinse deopotrivă în act și în mit.

Efebicii ca etapă de trecere de la marginalitate la „centralitate” în *polis* îi răspunde, în capitolul intitulat *Les femmes, les esclaves, les artisans* (p. 209—315), marginalitatea constitu-

tivă a acestor grupuri în cetate. Acestor forme diferite de excludere din polis și multiplelor lor afinități autorul le consacră pagini esențiale, lămuritoare pentru structurile profunde ale mentalităților și al socialului antic. Ultima secțiune, în fine, *La cité pensée, vécue*, pune în discuție două capitole aparținând de-a lungul a aproape două fertile decenii de investigație și reflexiune, cititorul cărții de azi este impresionat înainte de toate de unitatea, de coerența interioară a unui demers, dezvoltat, de bună seamă, de la un studiu la altul, de la un an la altul, dar înscriindu-se cu rigoare și infinite nuanțe într-un proiect unitar, dominat de analiza interferențelor. De la societate la formele ei de expresie și imaginar, fără a le pierde vreun moment din vedere corespondențele — dar și o anume autonomie (ceea ce autorul numește opacitate, ridicând conceptul acesta înaintea oricăror ispite facile și reducționiste) —, textul circulă, cu eleganță și fervoare, construind domenii noi, o viziune globală și înnoitoare asupra cetății. Ar fi banal să-l cităm pe Pascal, pe care Pierre Vidal-Naquet îl amintește nu o dată cu atâta har, pentru a spune că „Vinătorul negru” reunește într-un chip nu adesea întâlnit geometria și nuanța; se întâlnesc oricum în această carte lucruri memorabile, și prin forța ideii, și prin densitatea și limpezimea expresiei; se întâlnesc, înainte de toate, imaginea unei Elade puțin sau deloc știute pînă acum, dar pe care o recunoaștem îndată, o Grecia a hotarelor și a trecurilor fără de care Grecia cetăților nu e întreagă. Este, de bună seamă, o istorie a „timpilor lungi” și o analiză a structurilor sincronice, dar Pierre Vidal-Naquet e în prea mare măsură istoric pentru a nu le insera în dia-cronică. Din această pricină, cartea se instituie nu numai ca atare, ci și ca lecție de metodă, ilustrând admirabil și novator un demers esențial pentru studiul societății și culturii antice.

București, iunie 1983

Zoe Petre

LILIANE BODSON, Ἱερὰ Ζῷα. *Contribution à l'étude de la place de l'animal dans la religion grecque ancienne*. Bruxelles, Palais des Académies, 1978, 208 p. (Académie Royale de Belgique, Mémoires de la classe des lettres, Coll. in 8°—2e série, T. LXIII, Fascicule 2)

Investigația întreprinsă de Liliane Bodson în universul atât de populat al animalelor sacre — obiect al unei teze de doctorat și al unui memoriu premiat în 1975 de Academia Bel-giană — evocă un capitol dintre cele mai interesante ale mentalităților religioase antice. În pofida caracterului secundar pe care îl au în cultele Greciei elementele zoomorfe, ele rămân constant prezente, și această prezență, ca și semnificația ei în contextul general al viziunii gre-cești despre univers, justifică din plin demersul autoarei.

După o bibliografie a subiectului (p. 1—8), lucrarea urmărește, pe rînd, mărturiile textelor cu privire la insecte (p. 9—43), pești și fauna marină (p. 45—57), reptile și animale chthoniene (p. 59—92), păsări (p. 93—119) și mamifere (p. 121—161). Capitolul de concluzii (p. 163—167) este urmat de cîțiva indici foarte utili (de nume de animale, de nume de zei și eroi, de nume de sărbători, de materii, de nume geografice, de texte antice) și de un lexic francez-grec al numelor de animale.

Lucrarea se dovedește extrem de utilă prin caracterul sistematic al despuierii textelor, nu o dată greu accesibile ori obscure, prin numeroasele detalii referitoare la locul animalelor în riturile și ritualurile grecești, prin numeroasele, iarăși, observații particulare și precizări speci-fice domeniului investigat. De bună seamă, o investigație corelată a textelor și a iconografiei, condusă cu aceeași diligență, ar fi îmbogățit și mai mult informația pusă la dispoziție de memoriul autoarei; e limpede însă pentru oricine că o asemenea anchetă depășea cu mult dimensiunile monografiei în cauză, și autoarea s-a rezumat la cîteva elemente de origine sculptu-rală și numismatică, concentrîndu-și atenția asupra informației literare directe sau a celeia care, referindu-se la ceremonii, rituri sau legende, pune în joc elemente ale universului animal.

Concluzia căreia i se subsumează această serioasă analiză este aceea a unui naturalism religios care dă expresie sentimentului de solidaritate al omului grec cu universul natural și care persistă de-a lungul întregii antichități elene, deopotrivă prin elemente de zoolatrie directă și prin asocierea animalelor cu divinitățile antropomorfe ale panteonului grec. Autoarea vor-bește de ambivalența animalelor sacre, în sensul unui acces mai direct la animalitate și la divin deopotrivă, dar, pornind în investigația ei de la tema acestei solidarități esențiale între om și natură, nici nu atinge măcar domeniul, esențial în opinia mea, al funcției clasificatorii, structurante, pe care o implică locul specific al animalelor în antropologia culturală și religioasă